

IN DIT NUMMER

Het gezin: einde en nieuw begin. Het oecumenische leer- en zingrooster van de Raad van Kerken, de Eerste Dag, is op eerste paasdag gestart met het boek Genesis. Op zondag 2 april wordt gelezen Genesis 2. Gaat het in dat verhaal alleen om de levensverbintenis van Adam en zijn vrouw, generatiegenoten? Volgens de oud-testamenticus G. von Rad culmineert Gen. 2 in vers 24: "...daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten...". Het gezin is wel iets dat je verlaat, maar ondertussen is het gezin wel "iets"; het is zelfs de fundamentele vooronderstelling van het paradijsverhaal. Jezus wijst ons wel op de voorrang van geestverwantschap boven bloedverwantschap: "Wie is mijn moeder en wie zijn mijn broeders? Want al wie de wil doet van mijn hemelse Vader, die is mijn broeder en zuster en moeder." (Mat. 12:49-50) Maar is Jezus' herkomst niet een gezin in Nazareth? (Luc. 2:51) En is bijvoorbeeld in Jezus' situatie niet duidelijk dat bloedverwanten geestverwanten kunnen worden? We zijn er niet met levensverbintenissen van generatiegenoten. J. Moltmann pleit voor een verbintenis ten leven van de nu levende generatie met de komende generaties. Hij noemt dat een generatiecontract. Een vanzelfsprekendheid in vroegere culturen, in onze tijd echter wordt dat contract bedreigd. Van de Burg spreekt over een moderne vorm van gezin: sociaal ouderschap. H. J. Heering herinnert zich de woorden uit het oude huwelijksformulier: "Hierom moet het gezin geëerbiedigd worden als kern der samenleving." Art. 16c van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zegt hetzelfde. Op de AV van Beraad van 18 maart in Utrecht zijn precies die zaken behandeld die duidelijk maken hoe geschonden en bedreigd de huidige generatie de schepping nalaat aan nieuwe generaties. Terwijl Gods' opdracht toch duidelijk genoeg was: de hof bewerken en bewaren. (Gen. 2:15)

J.R.N.

Wel-geschapen?

Eind januari organiseerde de Remonstrantse Broederschap een conferentie over moderne voortplantingstechnieken zoals kunstmatige inseminatie, reageerbuisbevruchting of in vitro fertilisatie (IVF) en draagmoederschap. Zo'n conferentie laat zich moeilijk samenvatten, en ik zal dat ook niet proberen. Wel wil ik naar aanleiding van de conferentie enkele persoonlijke opmerkingen maken in de hoop dat ook in ruimere kring over deze thematiek wordt nagedacht.

Goed ouderschap

De nieuwe medische technieken maken het krijgen van kinderen een mogelijkheid voor wie dat vroeger niet mogelijk was: voor gehuwde onvruchtbare paren, maar ook voor een lesbische relatie, of voor alleenstaande vrouwen. Deze technieken nopen ons daarom allereerst ons te bezinnen op welke eisen we nu eigenlijk stellen aan goed ouderschap, een goede opvoedingssituatie. Er viel mij hier een parallel op met de relatiediscussie. Toen werden we door de aandacht voor andere relatievormen gedwongen ons te bezinnen over het huwelijk zelf. Nu worden we door de discussie over andere vormen van ouderschap gedwongen ons te bezinnen op "traditioneel" ouderschap. Je kunt deze kwesties benaderen vanuit twee perspectieven. Het eerste is dat van de volwassen mensen met kinderen en zonder kinderen, mensen met een homoseksuele of heteroseksuele relatie en alleenstaanden. De huwelijksrelatie is, ondanks deze veelvormigheid, in onze samenleving nog steeds het belangrijkste model, en zowel structureel als sociaal is de norm nog dat kinderen opgroeien binnen een huwelijk. Mensen die gewild of ongewild kinderloos lijven, of die kinderen opvoeden buiten een huwelijksrelatie, vallen dus vaak uit de boot. Ook voor sociaal ouder-

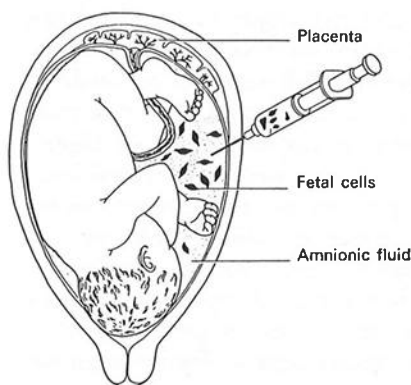
schap ("mee-ouderen" is slechts weinig ruimte. Vrijzinnig uitgangspunt hier dient mijns inziens te zijn dat alle leefvormen in principe gelijkwaardig zijn. Dat betekent geen primaat voor het "traditionele" gezin als vorm van ouderschap, maar ook niet voor ouderschap boven een leven zonder (eigen) kinderen. Zoals gezegd is hier van in de huidige samenleving geen sprake. Daarom zou het juist zijn wanneer de remonstranten zich tegen deze ongelijke behandeling door samenleving en overheid zouden uitspreken, en zowel het traditionele gezin als het ouderschap als slechts een van de vele mogelijke, gelijkwaardige keuzen in onze maatschappij zouden zien. Zouden we daarom niet moeten pleiten voor een open samenleving waar de kinderlozen niet bij voorbaat buiten spel staan, en waar bijvoorbeeld meer ruim te is voor sociaal ouderschap? Het tweede perspectief op die nieuwe mogelijkheden voor ouderschap is dat van het kind. Vaak wordt gezegd dat het niet in het belang van het kind zou zijn om in een een-oudersituatie of in een lesbische relatie op te groeien. Door de aanwezige psychologe Van Ommeren werden daar nogal wat vraagtekens bijgezet. Het belangrijkste is dat het kind een omgeving heeft waarin het zich veilig en geborgen weet. Essentieel is dan een goede vertrouwde relatie met tenminste een ouder en de mogelijkheden om daarbuiten verschillende contacten en identificaties te krijgen. Aan deze voorwaarden kan in zeer uiteenlopende opvoedingssituaties voldaan zijn. Er is dan geen reden om homoseksueel ouderschap en een-ouderschap als zeer bijzonder te zien. In een traditioneel gezin kan evenzeer of even weinig aan de voorwaarden voor een goede opvoeding

zijn voldaan. Is dan eigenlijk wel een toetsing vereist zoals bepleit door de juriste Rood-de Boer, die voor medische voortplantingstechnieken dezelfde voorwaarden wilde stellen als voor adoptie- en pleeggezinnen? Die toetsing vergen we immers ook niet waar langs "natuurlijke" weg een kind geboren wordt? In de praktijk bestaan nogal wat belemmeringen voor andere vormen van ouderschap, bijv. weigeringen om lesbiennes of alleenstaande vrouwen te insemineren, discriminatie in de sfeer van belastingen, werk, erfrecht. In het verlengde van de besluitvorming over de gelijkwaardigheid van relaties zou daarom mijns inziens liggen dat remonstranten zich inzetten voor een opener houding tegenover deze vormen van ouderschap. Niet in de zin van een pleidooi voor deze vormen als zouden zij betere zijn, evenmin als dat bij relaties gebeurd is. Wel in de vorm van een bewust opkomen voor hen die soms ten onrechte door de samenleving buiten spel gezet worden.

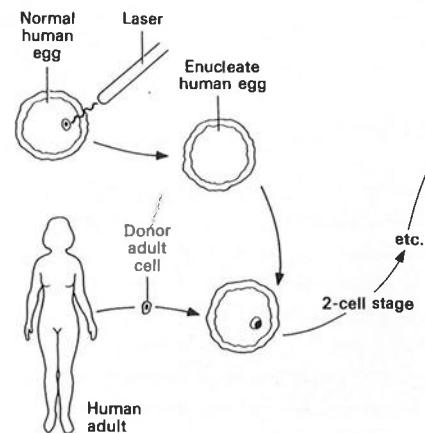
Grenzen?

Misschien dat we op dit terrein op basis van ons uitgangspunt van tolerantie het nog over stellingnamen eens kunnen worden. Moeilijker is het om wat betreft de andere probleemgebieden duidelijke antwoorden te vinden. Wanneer we donor-inseminatie aanvaarden, moet dan de donor bekend worden bij het kind of niet? Enerzijds kan het in het belang van het kind zijn om informatie te krijgen over zijn of haar wortels. Anderzijds zijn er ook een aantal nadelen, zoals een derde (of tweede) opvoedingsrelatie, een donornader die na jaren ineens met zijn kinderen wordt geconfronteerd. Is het werkelijk zo essentieel om die informatie te hebben? Vragen waar we nauwelijks aan toe gekomen zijn, zijn de vragen over IVF, en het daarmee verbonden draagmoederschap. Is deze techniek al betrouwbaar genoeg om op grote schaal te worden toegepast, getuige bijvoorbeeld DES affaire? Bij deze techniek ontstaan vaak "overtollige" embryo's. Mag dat, en wat mag je dan wel en niet met die embryo's doen? Mag je

misschien zelfs uit overtollige eicellen embryo's speciaal kweken? Of heeft het embryo een beschermwaardigheid die zo ver gaat dat we helemaal niet mogen experimenteren? Opmerkelijk is dat ook het gedeelde uitgangspunt, gebaseerd op een oude christelijke traditie, van een groeiende beschermwaardigheid van het embryo naarmate het ouder wordt tot verschillende consequenties kan leiden. De Wert vindt speciaal kweken wel toegestaan, Schrotten niet, alhoewel deze gebruik van rest-embryo's voor wetenschappelijk onderzoek nog wel toelaatbaar acht. Voor mij is het echter de vraag of ook dat laatste niet in strijd is met de oude idee dat je een menselijk wezen nooit geheel als middel mag zien, maar altijd als doel in zich

moet behandelen. Moet dit alles consequenties hebben voor IVF? Moeten we daar mee doorgaan, en er zoveel geld aan uitgeven? Of hebben we als geloofsgemeenschap ook een taak om duidelijk te maken dat kinderloosheid dan soms maar aanvaard moet worden? Ik wil er dan wel meteen aan toevoegen dat dit geen goedkope troost mag worden. Als we dat zeggen dienen we de consequentie: het opkomen tegen de achterstelling van kinderlozen te aanvaarden. Op de conferentie werd duidelijk dat nogal wat mensen neigen tot een terughoudender opstelling tegenover deze nieuwe technieken. Niet altijd hoeft tot het uiterste te worden gegaan om een wens naar eigen kinderen te vervullen. Zijn er ook niet ergens grenzen in het ingrijpen in de Schepping? Onze in-

tuitieve reactie, dat dit ingrijpen in de scheppingsorde is, lijkt niet houdbaar. De medische wetenschap doet dit immers al eeuwen. Zieken worden genezen of voorkomen, de vruchtbaarheid wordt gereguleerd, en we geven erfelijkheidsadviezen aan mensen uit families met erfelijke ziekten. Waarom zouden we dan bij donor-inseminatie, IVF, prenatale diagnostiek ineens een grens moeten leggen? Of moeten we meer fundamentele vragen stellen, naar de idee van de maakbaarheid van mens en samenleving? Kunnen we tegenwoordig nog wel omgaan met onvolledigheden in ons bestaan zoals gehandicapte kinderen of kinderloosheid, eigen handicaps en ziekten? Deze vragen zijn niet zo eenvoudig te beantwoorden, maar ik denk dat we er niet omheen kunnen om ze te stellen., willen we niet slechts marginale kritiek uitoefenen op de ontwikkelingen in wetenschap en samenleving. Het lijkt me dat hier ook een taak ligt voor de remonstrantse geloofsgemeenschap. Onze traditie van openheid naar wetenschap en samenleving verplicht ons niet alleen om er mee bezig te blijven, maar ook om goede aanzetten te geven voor antwoorden. Ik hoop dat het dan ook niet bij deze ene conferentie zal blijven.

W. van der Burg, Centrum voor bio-ethiek en gezondheidsrecht, Rijksuniversiteit Utrecht

(De inleidingen verschijnen binnenkort als Kort Bestek)